

TON KOOPMAN

Voor de eerste keer acht weken lang thuisblijven!

door Lillian Mulder met medewerking van Keetje Teerink en Eline Holl, Bibliotheek Ton Koopman en ABO&C

© Foppe Schut

Dirigent, organist, klavecijnist en muziekpedagoog. In 1979 richtte hij het Amsterdam Baroque Orchestra op waaraan in 1992 het Amsterdam Baroque Choir werd toegevoegd. Onder zijn leiding treedt dit wereldbekende ensemble vaak op in Nederland en in het buitenland. Koopman is veelgevraagd als gastdirigent voor beroemde orkesten en koren. Ook geeft hij solo optredens als organist en klavecijnist. Hij is dus altijd onderweg. Hij zegt zelf in dit interview dat het voor hem de eerste keer is dat hij acht weken lang thuis moet blijven.

Ik vind het een grote eer dat ik hem mag spreken over zijn 'lockdown' tijdens de Coronacrisis.

Ton Koopman:

Normaal werk ik met 18 mensen in het koor, maar als wij bijvoorbeeld Bachs Hohe Messe uitvoeren zijn we met meer. Het Amsterdam Baroque Choir bestaat uit professionele zangers en zangeressen, de zangers kennen mij heel goed, daardoor kan ik heel snel werken met dit koor. Mijn assistent, Peter de Groot, die zelf countertenor is, doet de voorbereiding met het koor in een aantal repetities, daarna doe ik een repetitie met het koor en daarna gelijk met het orkest. Het is dus een heel snelle manier van repeteren.

Het orkest bestaat uit 14 strijkers en de blazers die nodig zijn. Dat is een groeps grootte die goed werkt

voor ons. Het is meer dan genoeg op het moment dat je mensen hebt die betrokken zijn en goed kunnen spelen. Moderne orkesten begeleiden niet altijd graag, het ABO wel. Dat komt ook omdat ik het leuk en belangrijk vind natuurlijk. Goed begeleiden is een kunst.

Bij ons is het niet zo dat koor en orkest los van elkaar staan. Het is één ABO&C-familie. Koor en orkest bestaan niet altijd uit dezelfde musici maar ze komen wel uit dezelfde vaste 'pool'. Sommige mensen spelen meer dan 25 jaar met mij, dat vind ik heel bijzonder.

Hoe heeft u als dirigent de lockdown ervaren?

Veel van mijn activiteiten zijn afgezegd en we weten niet wanneer er weer concerten gaan plaatsvinden. Er worden nog steeds veel concerten en tournees afgezegd. Als organist heb ik op 8 maart voor het laatst opgetreden en ik weet niet wanneer ik weer zal spelen voor publiek. Het is een vreemde tijd.

Ik studeer nu veel orgel, dat vind ik leuk en het is belangrijk om het bij te houden. Omdat het nu rustig is heb ik daar tijd voor. Ik lees ook veel. Als professor in Leiden begeleid ik studenten die een dissertatie schrijven, ik lees hun teksten, geef aanvullingen, ik speel 'advocaat van de duivel' en draag soms nieuwe ideeën aan. Normaal krijgen die studenten na twee weken antwoord van mij, nu na twee dagen.

Daarnaast ben ik veel bezig met plannen voor de komende jaren, ik ben veel aan het bellen met allerlei mensen. We hebben ook telefonische vergaderingen, bijvoorbeeld met het bestuur van het Bach Archiv in Leipzig, waar ik voorzitter van ben.

Dat er zo weinig in mijn agenda staat ben ik niet gewend. Het voelt soms wel als vakantie, de dag is vaak zo om. Ook nu zou ik meer willen doen dan er in een dag past. Als ik zeg dat het voor mij een beetje als vakantie voelt, ben ik me er zeer van bewust dat ik bevoorrecht ben. Voor de mensen die ziek zijn of een dierbare verloren hebben is dit een vreselijke tijd.

Met mijn vrouw, Tini, ben ik 45 jaar getrouwd. Wij zijn nooit eerder acht weken samen thuis geweest, dit is dus iets nieuws. Gelukkig hebben we het goed samen. We zijn ook collega's, zij is ook klaveciniste en we spelen ook samen. Tegenwoordig gaan we ook vaak wandelen. Onze kleinkinderen komen regelmatig langs, op gepaste afstand natuurlijk.

Mijn vrouw leest ze af en toe verhalen voor via de mobiele telefoon. Onze drie dochters zien wij ook; ik vind het heel belangrijk dat je contact houdt met elkaar.

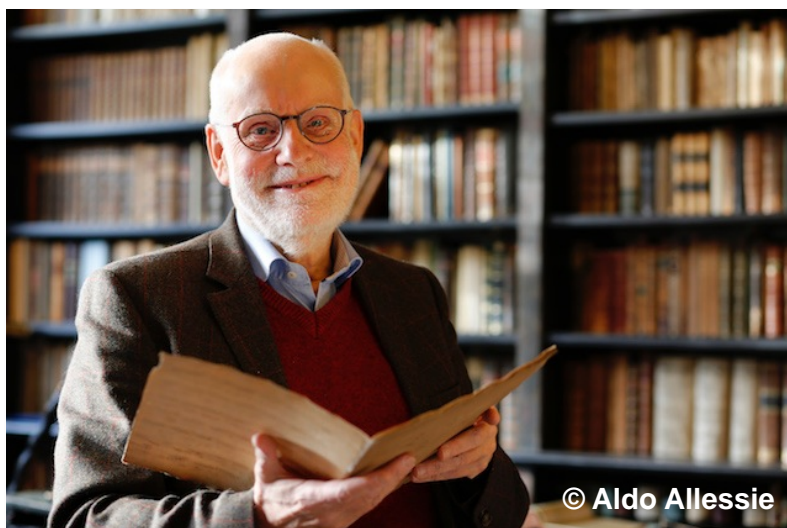
Verder bent u maatschappelijk betrokken bij allerlei dingen, hoorde ik. Heeft u dan ruimte gehad om dit te doen?

Soms denk of werk ik inderdaad mee met gezelschappen of groepen die iets proberen te bewerkstelligen waar ik achter sta. Bijvoorbeeld om te adviseren over de restauratie van een orgel. Ik probeer altijd eerlijk en kritisch mee te denken, niet anderen naar de mond te praten.

In Bussum bevindt zich het huis waar Jo Bongers gewoon heeft, de schoonzuster van Vincent van Gogh, die zijn hele schilderijencollectie beheert heeft en die Van Gogh eigenlijk zijn bekendheid heeft gegeven. Het huis waar al die schilderijen hebben gehangen dreigt nu gesloopt te worden. Rudolf Geel, een goede vriend, schreef een mooi stuk over de Van Gogh Villa in *Spiegel Schrift* (Nr. 23 voorjaar 2020). We gaan nu met een paar mensen met de Tindal Stichting bij elkaar zitten en kijken hoe we er voor kunnen zorgen dat het huis bewaard blijft. Er is hier in Bussum al zoveel afgebroken. Met zulke initiatieven ben ik altijd bereid om mee te doen. Ik zet me graag in voor het bewaren en restaureren van oude dingen.

Ik hoorde dat u een grote bibliotheek heeft?

Jazeker. Mijn bibliotheek verhuist deze zomer naar het Orpheus Instituut in Gent. Ik wil graag dat de collectie bij elkaar blijft. Ik ben een echte verzamelaar, een liefhebber van boeken uit de 17^e en 18^e eeuw. Mijn eerste oude boek kocht ik toen ik 14 was. Sindsdien is het van kwaad tot erger gegaan.

© Aldo Allesie

Houdt u contact met uw koor en orkest? Worden online repetities gehouden?

Nee, het koor doet voorlopig niets. Ik houd contact met mijn koorleider, Peter de Groot, die in Frankrijk woont en werkt. Ik bel regelmatig met een paar mensen van het orkest, zij bellen mij ook vaak op. We zijn bevriend met elkaar. Mijn 75ste verjaardag hebben wij vorig jaar met het met koor, orkest en de mensen eromheen samen gevierd: een partij van 120 man. Dat was ontzettend leuk. Het was mooi om te zien wat men allemaal kan bedenken om voor jou iets te doen en hoe ze zich verbonden voelen met jou.

Alle concerten zijn afgezegd, wat zijn de financiële consequenties voor uw 'bedrijf'?

Bij het orkest en koor zijn veel zzp'ers. Geen repetities en geen concerten betekent voor hen ook dat ze niet betaald worden. Veel mensen hebben gezinnen, hypotheeken, de meesten zijn al niet rijk. Ons ensemble is niet gesubsidieerd, onze organisatie heeft zelf ook verliezen, wij kunnen de mensen helaas niet helpen. Op het moment dat er zich schrijnende gevallen voordoen zullen we iets moeten bedenken. Voor veel mensen is dit echt een rampzalige scenario.

Bij sommige gezelschappen in Duitsland wordt wel iets doorbetaald, dat is bijzonder. De Nederlandse Bachvereniging doet dat ook, van de tickets waarvoor mensen geen geld terug gevraagd hebben betalen ze een deel van het salaris van de musici uit. Daar heb ik bewondering voor. Wij kunnen dat helaas niet doen, we hebben geen concerten in eigen beheer.

Heeft u sommige concerten kunnen uitstellen?

De seizoenprogramma's voor volgend jaar staan al vast dus daar is niet zo veel ruimte meer. Er zijn een

paar mogelijkheden voor concerten in kleinere bezettingen. Het eerste ABO concert zal misschien in september in Zwitserland zijn. Mogelijk kan dat doorgaan omdat wij in kleine bezetting spelen: we zijn maar met acht en kunnen op afstand van elkaar zitten.

We zijn van plan om volgend jaar de Matthäus Passion uit te voeren, het is de vraag of dat kan. In oktober doen we een programma doen met muziek die door nonnen gecomponeerd is. Vrouwelijke componisten uit de tijd van Monteverdi. Dat doe ik met het ABO en Nationaal Vrouwen Jeugdkoor. Dit zijn allemaal jonge zangeressen van rond de 20 die aan het conservatorium studeren of gaan studeren en die ook de solo's gaan zingen. Het zijn dubbelkorige stukken, dus vaak achtstemmig. Ik ben heel benieuwd of dat kan. We zouden vijf concerten in Nederland doen en ook naar Palermo en Cuenca gaan. Maar mogen er in oktober wel concerten gezongen worden? Zingen heeft op dit moment geen goede reputatie.

Mijn festival in Frankrijk kan in de oorspronkelijke vorm dit jaar niet doorgaan, er wordt nu wel gesproken over een mogelijke gereduceerde versie in augustus, met concertjes in veel kleinere bezettingen. We weten ook nog niet hoe het in Frankrijk zal gaan.

Hoe gaat 'the new normal' eruit zien voor uw orkest en koor? De musici willen terugkomen als dit alles achter de rug is.

Ja, zeker. Het zal betekenen dat we misschien een repetitie meer moeten doen om de juiste klank weer te vinden. Nu schijnen blazers in een orkest twee meter uit elkaar te mogen zitten, dat is iets beter dan 12 meter waar eerst over gesproken werd (!), maar nog steeds heel anders dan we gewend zijn.

Ton Koopman met (vlnr) Frans Baneke, Rineke Blauwgeers en Jan Klück van de in 2017 opgeheven Stichting Vrienden Steinmeyer-orgel Koepelkerk Bussum.

Als lid van het Comité van Aanbeveling van de Stichting Vrienden Steinmeyer-orgel Koepelkerk bracht **Ton Koopman** op 2 juli 2012 samen met het bestuur van de stichting, een bezoek aan de Koepelkerk, Bussum om te zien hoe het opbouwen van het Steinmeyer-orgel verloopt. Ton vertelde dat hij het leuk vindt om een orgel in ontwikkeling te zien. 'Ik heb eens in de Clemenskerk in Hilversum met het Radio-kamerorkest gerepeteerd. En dan zie je het orgel vlak voor je staan. Het lijkt erg op het Adema-orgel in de parochiekerk uit mijn jeugd in Zwolle. Het is ook leuk om hier te zijn en te praten met de orgelbouwers die zo betrokken zijn en met liefde proberen er iets moois van te maken. Zelf geef ik altijd de voorkeur aan pijporgels. Ik ben blij om te zien dat een pijp-orgel in deze mooie kerk komt.'

De professionele zangers gaan zelf inzingen. Met één extra repetitie kom je een heel eind. Met een groot koor waar mensen waarschijnlijk toch minder zelf inzingen is dat een ander verhaal.

Ik weet nog dat ik als klein jongetje in het knapenkoor de *MP* mocht zingen in Zwolle. We hadden tien repetities van een uur, van 19.00 tot 20.00. De repetities van het grote koor begon om 20.00 uur. Het werd er in gehamerd met de piano. Mijn vader ging naar de pastoor toe, want wij waren katholiek, om te vragen of ik wel mocht zingen in de Protestantse kerk. De pastoor was heel open en zei 'volgens mij gaat het om dezelfde God; laat hem lekker zingen daar'. Oecumene bestond toen eigenlijk nog niet. Leuke herinneringen, dat je de *MP* als jongetje gezongen hebt, dat je dat als klavecimbel- of orgelspeler meegemaakt hebt en dat je daarna bent gaan dirigeren. Ik denk dat ik de *MP* misschien 200 of 300 keer gedaan heb. En steeds is het groot feest. Iedere keer, steeds weer ontdek je iets nieuws.

Ik moet denken aan de tijd dat ik voor de eerste keer de *MP* moest instuderen en dat is niet zo lang geleden.

Denk aan Shakespeare, om zijn gedichten helemaal te begrijpen heb je tijd nodig en moet je er dieper in.

Om te beginnen moet je een paar stukken kiezen die je mooi vindt en er vaak naar luisteren. Daarna breidt het zich uit. Voor mij is *Am Abend da es kühle war*, het recitatief van de bas aan het einde één van de hoogtepunten van de *MP*. En ook de passage voor het slotkoor *Nun ist der Herr zur Ruh gebracht* met sopraan, alt, tenor en bas, en met tweede koor, zo iets moois. Maar natuurlijk ook het openingskoor, het slotkoor van het eerste deel, het beginkoor van het tweede deel en het slotkoor zijn hoogtepunten. En de sopraanaria *Ich will dir mein Herze schenken* en *Aus Liebe will mein Heiland sterben* : prachtig.

Met die stukken moet je beginnen. Voor koorzangers is het zingen van koralen iets prachtigs. Die zijn door Bach zo meesterlijk in het verhaal gecomponeerd.

Als dirigent vind ik de recitatieven weer prachtig omdat ik geen andere componist ken die ze zo kon schrijven. Ik begeleid ze en studeer ze met de zangers in en iedere keer ontdek je nieuwe dingen. Ontdek je hoe welsprekend Bach was. En dan snap je ook dat Bach geen publiek nodig had. Het publiek was er nu eenmaal maar hij was er niet van afhankelijk. Dat had Haydn ook niet nodig. Maar Mozart en Händel moesten schrijven voor een groot publiek omdat ze daarmee hun geld bij elkaar kregen.

Hoe denkt u dat de grote koren in Nederland weer gaan zingen?

Ik ben heel benieuwd wanneer koren in Nederland weer mogen zingen, groot of klein, amateur of professioneel.

Er worden overal onderzoeken gedaan op dit moment. Het omroepkoor in München probeert nu iets met plastic schermen. Hoe groot is het gebied om een zanger heen waarin spuugdeeltjes in de lucht blijven zweven? Is het gevaarlijker om achterelkaar te staan dan naastelkaar? Het maakt veel uit maar het is nu allemaal nog niet zeker. Het lijkt mij duidelijk dat je niet met mondkapjes op kunt zingen. Voorlopig zullen we voorzichtig moeten zijn. Maar ik ben een optimistisch mens en ik ga er vanuit dat we hier doorheen zullen komen en dat we weer muziek gaan maken en weer kunnen zingen. Een koor is een sociaal gebeuren. Het zingen is belangrijk maar na het zingen is het ook belangrijk. Ik zie dat bij mijn koor ook, dat werkt op dezelfde manier.

Ik ben wel bezorgd maar ik ben ook optimistisch. Ik ben van overtuigd dat een oplossing gevonden zal worden voor dit probleem. ●

Ton Koopman Händels onbekende cantate

Ik vind Händel een groot componist. Mijn leraar, Gustav Leonhardt vond dat niet, maar we waren het altijd oneens met elkaar. Ik voer graag Händel uit, er zijn nog steeds veel grote Händel werken die ik nog niet heb uitgevoerd. Als organist vind ik Händel's orgelconcerten geweldig repertoire voor orgel en orkest. Er is zo veel prachtige muziek van hem.

Ik bezit zelf in mijn bibliotheek een handschrift van een Händelcantate die onbekend was. Ik had dat handschrift al jaren in de kast staan, al wel 40 jaar. Er staat een naam voorin het boekje geschreven, en ik was benieuwd wie dat zou kunnen zijn. Het moet een castraat geweest zijn, want het is een mannelijke naam in een handschrift met sopraancantates. Ik vroeg aan een Händelkenner uit Amerika of hij wist wie het was. "Stuur mij een paar bladzijden van de muziek mee," zei hij. Binnen één minuut belde hij terug: "Ton, je hebt een onbekende cantate van Händel!". Eén keer in een eeuw is er zo'n ontdekking. Ik heb het stuk toen natuurlijk ook opgenomen. De partituur is nu ook uitgegeven.

Ook mooi is Händels Brockes-Passion; prachtige muziek die maar weinig wordt uitgevoerd. Grootse muziek.

Koopmans bibliotheek verhuist naar Gent

Reportage - Nieuwsuur/NPO 2 van donderdagavond 9 juli 2020

De unieke muziekbibliotheek van dirigent/musicus Ton Koopman met meer 40.000 boeken, partituren en manuscripten is verhuist naar het onderzoeksinstituut, het Orpheus-instituut in Gent. Een verzameling van boeken uit de 17e en 18e eeuw. Presentatrice Mariëlle Tweebeeke en verslaggever Tonko Dop deden een reportage over de verhuizing van de bibliotheek in **Nieuwsuur/NPO 2 van donderdagavond 9 juli 2020**. 'Mijn vrouw noemt het een uit de hand gelopen hobby', zegt Koopman in het verslag.

Ik vond het bijzonder want op 13 mei mocht ik Ton Koopman interviewen voor mijn koorblad. Hij vertelde toen dat de verhuizing van de boeken rond eind juni gepland was: de verzameling dat begon met zijn eerste boek dat hij kocht toen hij 14 jaar oud was.

Aan het eind van het interview vertelde ik hem dat ik bezig was met een artikel over Synagoge-orgels die G.F. Steinmeyer (1819-1901) bouwde in Duitsland en Oekraïne. Dat vond hij erg interessant en ging meteen het boek van Tina Frühauf '**Orgel und Orgelmusik in deutsch-jüdischer Kultur**' en '**Acta Organologica**' tijdschriften halen uit zijn bibliotheek. Die mocht ik drie weken lang lenen want er staat heel veel informatie in over de Steinmeyer Synagoge-orgels, zei hij. En ook mocht ik nog terug komen om zijn bibliotheek te raadplegen vóór de verhuizing. Hartstikke aardig van hem!

Koopman was van 2012-2017 lid van de comité van aanbeveling van de inmiddels opgeheven Stichting Vrienden Steinmeyer-orgel Koepelkerk Bussum ●